

Tilburg University

Lynne Rudder Bakers opraktisch realisme

Buekens, F.A.I.

Published in:
Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte

Publication date:
1997

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Buekens, F. A. I. (1997). Lynne Rudder Bakers opraktisch realisme. *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte*, 89(3), 240-243.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

CONGRESBESPREKING

LYNNE RUDDER BAKERS PRAKTISCH REALISME

Verslag van de Lynne Rudder Baker workshop, Leusden, 13-14 mei 1997

Filip Buekens*

Het jongste boek van Lynne Rudder Baker, hoogleraar filosofie aan de University of Massachusetts, Amherst, was het uitgangspunt van enkele papers die op een workshop in haar aanwezigheid gepresenteerd werden. Over mentale toestanden zoals overtuigingen, verlangens of emoties verdedigt Baker een conglomeraat van opvattingen die ze samenvat onder het label 'a practical approach to the mind'. Net zoals in *Saving Belief* uit 1987 bevat *Explaining attitudes* een groot aantal argumenten en interessante observaties. Het hele boek dient zich aan als een kritische analyse van wat zij 'The Standard View' noemt (SV). SV staat niet voor een specifieke filosoof, maar het valt niet moeilijk na te gaan wie precies het doelwit zijn van haar discussie: al diegenen die een of andere vorm van reductionisme in de filosofie van de geest verdedigen. Volgens SV zijn overtuigingen identiek met toestanden van het brein, subpersoonlijke toestanden (d.i. toestanden waarin zich een orgaan bevindt), wordt hun explanatorische kracht verklaard door de onderliggende explanatorische kracht van de hersentoestand waarin ze gerealiseerd zijn, en komt het aan de wetenschap toe om ons te vertellen wat overtuigingen 'eigenlijk' zijn. Bakers 'Praktisch realisme' verdedigt de volgende fundamenteel anti-reductionistische aanpak: mentale toestanden zijn toestanden van het lichaam, ze worden geïndividualiseerd door een onbepaalde reeks contrafactische uitspraken (als Jan gelooft dat het regent, geldt dat: mocht het regenen, dan zou hij een paraplu zou meenemen, een regenjas aantrekken, of gewoon thuis blijven) en ze zijn explanatorisch interessant omdat ze functioneren in bruikbare psychologische verklaringen. Op zichzelf is dit anti-reductionisme niet echt controversieel te noemen. De identificatie 'overtuiging = lichaamstoestand' (en niet: 'toestand van het brein') is evenmin nieuw, zeker voor wie in de anti-representationalistische hoek van de filosofie van de geest werkzaam is.

Van belang is dus niet de positie, maar de vraag welke argumenten Baker formuleert en welke metafysica van het mentale voor dit anti-reductionistische doel gemobiliseerd wordt. Een belangrijk motief in haar boek is de fundamenteel relationele aard van mentale toestanden. Net zoals een bankbiljet van 100 dollar zijn waarde haalt uit het hebben van een specifieke causale geschiedenis – het biljet moet uitgegeven worden door de Federal Reserve en gedrukt worden op één van haar persen – zo hangt het hebben van een overtuiging – de overtuiging dat het regent – samen met het zich bevinden in een causale geschiedenis met de regen die

* Filip Buekens is werkzaam aan de Faculteit Wijsbegeerte van de KUB.

gezien of gehoord wordt. Mentale toestanden zijn relationeel, wat (formeel) neerkomt op de stelling dat het zich bevinden in toestand M door (de persoon) x veronderstelt dat er een y is die verschilt van x. '100 dollar waard zijn', 'geloven dat het regent', 'inwoner zijn van New York' zijn relationele toestanden. Een persoon kan zich niet in mentale toestanden bevinden zonder dat die persoon een geschiedenis heeft doorlopen die het bestaan van talloze andere (mentale en niet-mentale) gebeurtenissen impliceert, netzomin als iemand inwoner kan zijn van New York indien New York niet had bestaan. Wanneer iemand gelooft dat het regent, superveniert deze toestand op een mentale toestand van het brein én op feiten en gebeurtenissen in haar omgeving.

In het ingewikkelde superveniëntie-debat verdedigt Baker een variant van globale superveniëntie: toestanden buiten het hoofd (buiten het brein van zijn bezitter) constitueren mede de mentale toestand. Mentale eigenschappen zijn daarnaast macroscopische eigenschappen van entiteiten (personen, hun omgeving, en de relaties ertussen) die ingeschakeld kunnen worden in authentieke causale verklaringen. Macroscopische causale verklaringen gebruiken we voortdurend in economie, recht, sociologie en biologie. Als ze daar probleemloos aanvaard kunnen worden, is het voor Baker vanzelfsprekend ze ook te accepteren in mentale verklaringen: regen verklaart dat ik geloof dat het regent (omdat ik het zie), en die overtuiging verklaart causaal waarom ik mijn paraplu meeneem als ik me naar buiten begeef. De voor de hand liggende – en in haar boek niet helder beantwoorde – vraag luidt dan natuurlijk waarom de relationele aard van mentale toestanden dan niet tot gevolg heeft dat het hier om toestanden gaat die zich uitstrekken buiten het lichaam.

Voor wie allang overtuigd is van de ondraaglijke lichtheid van reductionistische posities en theorieën is dit geen nieuws. Baker schaaft zich met haar positie in het kamp van McDowell, Putnam, Van Fraassen, Davidson, Burge, en nog vele anderen. Toch bleek uit de discussies van tijdens de workshop dat anti-reductionisme nog steeds een aantrekkelijk uitgangspunt vormt. Zo verdedigt Ansgar Beckermann (Bielefeld) boudweg de stelling dat, indien reductionisme onwaar is, mentale eigenschappen emergent zouden zijn en dus niet meer kunnen gededuceerd worden uit de (micro-fysische) eigenschappen van de organismen die ze hebben. Beckermanns modus tollens is, zoals dat wel vaker gebeurt, iemand anders' modus ponens: precies omdat ze niet deduceerbaar zijn uit micro-fysische eigenschappen van een organisme, is reductionisme geen optie. Wat er dan overblijft van emergentie is een andere vraag, die samenhangt met verhelderingen van de troebele metafysische status van noties als 'geconstitueerd zijn door', 'superveniëren op', 'in opzicht O identiek zijn met', etc.

Anthonie Meijers (K.U. Brabant) liet in een interessante lezing zien hoe Bakers praktisch realisme goed past bij diens eigen theorie over de intrinsiek relationele structuur van collectieve agenten zoals orkesten, bestuursorganen en parlementen. Albert Newen (Universität Bonn) ging na hoe het onderscheid tussen 'knowing that p' en 'believing that p' (het ene is een 'success-verb', het andere een 'process-verb') in het relationisme van Baker ingepast kan worden. Zijn stuk ging echter de mist in door excessief gebruik van gedachtenexperimenten à la Putnam, waarvan ik de indruk heb dat ze het verkennen van onze intuïties eerder verhinderen dan bevorderen.

In 'Anticipating One's Own Beliefs' formuleerde Jan Bransen (RUL) een inte-

ressant probleem voor Bakers praktisch realisme. Personen kunnen in situaties terecht komen waarin ze behoefte hebben aan een opvatting of een verlangen: er wordt je iets gevraagd, en je weet niet wat je 'te denken staat': ingaan op een uitnodiging, of precies niet? Het praktisch realisme van Baker houdt in dat je in dat geval met een aantal contrafactische mogelijkheden moet confronteren: 'indien x een competent spreker zou zijn, de vraag zou begrijpen en niet het slachtoffer is van zelfmisleiding, zou x zus of zo antwoorden'. Maar deze counterfactual is natuurlijk te zwak om het innerlijke wikken en wegen van de agent vast te leggen: het volstaat niet om eruit af te leiden wat iemand wil overwegen, welke elementen in zijn overweging een rol spelen. Overwegen wat je wilt (wat je verlangt, wat je moet geloven) is een instabiel mentaal proces: er is geen 'vaste' mentale toestand voorhanden waarvoor je contrafactische uitspraken kan formuleren die het toeschrijven van die toestand rechtvaardigt. Bijgevolg gaat Bakers procedure – bepalen wat iemand overweegt via contrafactische uitspraken die waar zijn voor die toestand – niet op.

In een opmerkelijke slotlezing ging Baker zelf in op de relatie tussen de 'First Person Perspective' en naturalisme. Steunend op haar vroegere werk rond de functie van essentieel indexicale uitdrukkingen in de verklaring van handelingen en attitudes, onderscheidde ze drie types van 'eerste persoon-fenomenen': de capaciteit om in te werken op de wereld vanuit het eerste persoon-perspectief, de capaciteit om zichzelf als zichzelf te herkennen, en de capaciteit om zichzelf als een subject, of drager van ervaringen te zien - d.i. zichzelf te zien als iemand die een eerste persoon-perspectief inneemt. Ook voor het eerste persoon-perspectief geldt dat het van relationele aard is: wie dit 'heeft' of 'beheerst', moet in wisselwerking kunnen staan met objecten en gebeurtenissen buiten zichzelf. Denken vereist dat men zichzelf ziet als gesitueerd in een wereld die verschilt van zichzelf. Wat, zoals één der deelnemers opmerkte, aan haar relationisme Kantiaanse allures geeft.

RECENSIES

PAUL COBBEN, *Postdialectische zedelijkheid. Ontwerp voor een Hegeliaans antwoord op Heidegger, Habermas, Derrida en Levinas*, Kampen: Kok Agora, 1996, 374 pp., f 49,90.

Deze studie wil de actualiteit van Hegels denken laten zien tegenover (o.a.) de in de ondertitel genoemde critici – die overigens zelf op de achtergrond blijven. Het ontwerp van een postdialectische zedelijkheid heet *postdialectisch* omdat het een weerwoord wil zijn op hun bezwaren tegen de ‘gewone’ Hegelse dialectiek, die zou leiden tot systeemdwang en uitsluiting van ‘het andere’. Het is een ontwerp van *zedelijkheid* omdat het morele handelen centraal staat.

Zedelijkheid wordt door Hegel gerekend tot het domein van de objectieve geest. Betekent dit dat Cobben zich louter op dit domein richt en de leer van de absolute geest aan het kritische oog probeert te onttrekken? De meeste pogingen tot actualisering komen immers daarop neer. Maar Cobben gaat een andere weg. Hij wil duidelijk maken dat het morele handelen niet zonder absolute kennis kan; als ik het goed zie zou juist die waarheid Hegels critici ontgaan.

Cobben komt tot zijn doel door een nauwgezette en uitvoerige analyse van de *Phänomenologie des Geistes*. Daarbij wordt het de lezer niet gemakkelijk gemaakt: consequent krijgen dieptestructuur en dwarsverbanden voorrang boven lezing van de teksten. Het geheel kan daarom een geconstrueerde indruk maken. Toch wordt langzaam maar zeker de winst zichtbaar. Cobben slaagt erin te laten zien dat de moraliteit een spilfunctie inneemt, ten opzichte van zowel onderwerpen die er aan vooraf gaan (met name de ‘strijd om erkenning’) als van heel de leer van de absolute geest die er op volgt.

Met de hoofdstukken over de *Phänomenologie* legt de auteur een basis voor een vergelijking van dat werk met de *Enzyklopädie* en de *Grundlinien der Philosophie des Rechts*. De tweede helft van het boek is voornamelijk hieraan gewijd. Het is mijns inziens de vergelijking met de *Grundlinien* waardoor het boek zijn waarde bewijst. Iedereen die in deze materie een beetje thuis is, weet dat in de rechtsfilosofie de moraliteit op een ander niveau staat dan in de *Phänomenologie*. Maar nog niet eerder zag ik zo’n grondige analyse van de verschillen. Volgens Cobben blijft de behandeling in de rechtsfilosofie beduidend onder het niveau van de fenomenologie. Zijn conclusie liegt er niet om: in de *Grundlinien* komt de vrije (inter-)subjectiviteit niet in zicht; de staatsidee komt hier niet uit boven het niveau van de Griekse polis.

Tot slot enkele bedenkingen, aanknopen bij de spilfunctie van de moraliteit. In zijn ondertitel gebruikt Paul Cobben de term ‘hegeliaans’, in plaats van ‘hegels’. Terecht! In strikte zin kan dit ontwerp van een postdialectische zedelijkheid niet ‘hegels’ heten. Daarvoor buigt de schrijver de leer van de absolute geest te zeer terug naar de wereld van intermenselijke verhoudingen en maatschappelijke instituties. Mijns inziens ontstaat hier een spanning. Enerzijds pretendeert Cobben recht te doen aan Hegels filosofie, al was het maar met het oog op de genoemde critici. Anderzijds wordt de postdialectische zedelijkheid gekarakteriseerd met onhegelse terminologie. Zo spreekt Cobben van: ‘bepaalde blijvende vooronderstellingen’, ‘een ruimte voor contingentie’, ‘openheid voor het gegevene’, ‘open staan voor de werkelijkheid in haar eigen aard’, en ‘een absoluut iets waarnaar mensen behoren te streven’. Is dit slechts een terminologische kwestie of liggen hier reële verschillen? Ik houd het op het laatste. De leer van de absolute geest laat geen ruimte voor vooronderstellingen, voor gegevenheden, voor strevingen en voor een eigen aard van de werkelijkheid. Ik hoop hierop in een ander verband terug te komen.

Samenvattend: een knap, energiek en stimulerend boek, dat ook tegenspraak oproept.

Amsterdam

Sander Griffioen